

פרק טו – בדרכי קניית הפרישות

הנה הדרך המובחר לקנות את הפרישות, הוא שיסתכל האדם בגריעות תענוגות העולם הזה ופחיתותם מצד עצמם, והרעות הגדולות שקרובות להולד מהם. כי הנה מה שמטה הטבע אל התענוגות האלה, עד שיצטרך כל כך כח ותחבולות להפרישו מהם, הוא פיתוי העינים הנפתים במראה הדברים, אשר הוא טוב וערב, לכאורה הוא הפיתוי שגרם לחטא הראשון שיעשה, כעדות הכתוב (בראשית ג ו) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים וגו' ותקח מפריו ותאכל. אבל כשיתברר אל האדם היות הטוב ההוא כוזב לגמרי מדומה, ובלי שום התמדה נכונה, והרע בו אמיתי או קרוב להולד ממנו באמת, ודאי שימאס בו ולא ירצהו כלל. על כן זהו כל הלימוד שצריך שילמד האדם את שכלו להכיר בחולשת התענוגים האלה ושקרם, עד שמאליו ימאס בהם ולא יקשה בעיניו לשלחם מאתו¹.

הנה תענוג המאכל הוא היותר מוחש ומורגש, היש דבר אבד ונפסד יותר ממנו. שהרי אין שיעורו אלא כשיעור בית הבליעה, כיון שיצא ממנה וירד בבני המעים, אבד זכרו, ונשכח כאילו לא היה. וכך יהיה שבע אם אכל ברבורים אבוסים כמו אם אכל לחם קיבר, אם אכל ממנו כדי שביעה. כל שכן אם ישים אל לבו החלאים הרבים שיכולים לבוא עליו מחמת אכילתו, ולפחות הכובד שמגיעהו אחר האכילה, והעשנים המהבילים את שכלו. הנה על כל אלה, ודאי שלא יחפוץ אדם בדבר הזה, כיון שטובתו אינה טובה ורעתו רעה.

ושאר כל ההנאות שבעולם כמו כן, אילו יתבונן בהם, יראה שאפילו הטוב המדומה שבהם איננו אלא לזמן מועט, והרע שיכול להולד מהם, קשה וארוך, עד שלא יאות לשום בעל שכל לשום עצמו בסכנות הרעות, על רוח הטוב המועט ההוא. וזה פשוט.

וכשירגיל את עצמו ויתמיד בעיונו על האמת הזאת הנה, מעט מעט יצא חפשי ממאסר הסכלות אשר [חשך] החומר אוסר אותו בו, ולא יתפתה מפתויי ההנאות הכוזבות כלל, אז ימאס בהן, וידע שאין לו לקחת מן העולם אלא ההכרחי וכמו שכתבתני.

והנה כמו שהתבונן על זה הדבר גורם קניית הפרישות, כך סכלותו מפסיד אותה. וההתמדה בין השרים ואנשי הגדולות הרודפים אחר הכבוד ומרבים ההבל, כי בראותו את היקר ההוא והגדולה ההיא, אי אפשר שלא תתעורר תאותו בו לחמוד אותם. ואפילו לא יניח את יצרו שינצח אותו, על כל פנים מידי מלחמה לא ימלט. והנה הוא בסכנה, וכענין זה אמר שלמה (קהלת ז ב) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה.

ויקר מן הכל הוא ההתבודדות, כי כמו שמסיר מעיניו עניני העולם, כן מעביר חמדתם מלבנו. וכבר הזכיר דוד המלך עליו השלום בשבת ההתבודדות, ואמר (תהלים נה ז-ח) מי יתן לי אבר כיונה וגו' הנה ארחיק גדוד אֶלֶין במדבר סלה. והנביאים, אליהו ואלישע, מצאנו היותם מיחדים מקומם אל ההרים מפני התבודדותם. והחכמים החסידים הראשונים ז"ל הלכו בעקבותיהם, כי מצאו להם זה האמצעי היותר מוכן לקנות שלימות הפרישות, למען אשר לא יביאום הבלי חביריהם לההביל גם הם כמותם.

וממה שצריך ליוזרה בקניית הפרישות הוא, שלא ירצה האדם לדלג ולקפוץ אל הקצה האחרון שבו רגע אחד, כי זה ודאי לא יעלה בידו, אלא יהיה פורש והולך מעט מעט, היום

¹ יש לשים לב, שמה שכתוב כאן, וכן בהמשך הוא נשמע כעבודה מצוין, אבל למעשה זה מובן בפרישות, וכנראה, שאין לעשות את המשקל הזה כל זמן שהוא עוסק בזריזות זהירות, ונקיות. אמנם יש בו, לרומם האדם.

יקנה קצת ממנו, ומחר יוסיף עליו מעט יותר, עד שיתרגל בו לגמרי, כי ישוב לו כמו טבע ממש.

פרק טז – בביאור מדת הטהרה

הטהרה היא תיקון הלב והמחשבות. וזה הלשון מצאנוהו אצל דוד שאמר (תהלים נא יב) לב טהור ברא לי אלקים². וענינה שלא יניח האדם מקום ליצר במעשיו, אלא יהיו כל מעשיו על צד החכמה והיראה, ולא על צד החטא והתאוה. וזה אפילו במעשים הגופניים והחומריים, שאפילו אחרי התנהגו בפרישות, דהיינו שלא יקח מן העולם אלא ההכרחי, עדיין יצטרך לטהר לבבו ומחשבתו, שגם באותו המעט אשר הוא לוקח, לא יכוון אל ההנאה והתאוה כלל, אלא תהיה כונתו אל הטוב היוצא מן המעשה ההוא, על צד החכמה והעבודה. וכענין שאמרו ברבי אליעזר (נדרים כ &) שהיה מגלה טפח ומכסה טפחים ודומה למי שכפאו שד, שלא היה נהנה כלל, ולא היה עושה המעשה ההוא אלא מפני המצוה והעבודה³. ועל דרך זה אמר שלמה (משלי ג ו) בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך.

ואמנם צריך שתדע, שכמו ששייך טהרת המחשבה במעשים הגופניים אשר הם מצד עצמם קרובים ליצר, לשיתרחקו ממנו ולא יהיו משלו, כן שייך טהרת המחשבה במעשים הטובים הקרובים לבורא יתברך שמו, לשלא יתרחקו ממנו, ולא יהיו משל היצר. והוא ענין שלא לשמה המוזכר בדברי רבותינו ז"ל פעמים רבות⁴.

ואולם כבר נתבאר דברי החכמים ז"ל, שיש מינים שונים של שלא לשמה, הרע מכולם הוא שאיננו עובד לשם עבודה כלל, אלא לרמות בני האדם ולהרויח כבוד או ממון, וזהו שאמרו בו (ירושלמי ברכות פ"א &) נוח לו שנהפכה שליתו על פניו. ועליו אמר הנביא (ישעיה סד ה) ונהי כטמא כלנו וכבגד עדים כל צדקותינו.

ויש מין אחר של שלא לשמה, שהוא העבודה על מנת לקבל פרס. ועליו אמרו (פסחים נ &) לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. אך על כל פנים, מי שלא הגיע עדין מתוך שלא לשמה אל לשמה, הרי רחוק הוא משלמותו. אמנם מה שצריך לאדם יותר עיון ומלאכה רבה, הוא תערובת האיסור, דהיינו שלפעמים האדם הולך ועושה מצוה לשמה ממש, שכך גזר אבינו שבשמים, אמנם לא יחדל מלשתף עמה איזה פניה אחרת, או שישבחוהו בני האדם, או שיקבל שכר במעשהו. ולפעמים אפילו אם לא יהיה מתכוון ממש לשיבחוהו, בשמוח לבו על השבח ירבה לדקדק יותר. כעין מעשה של בתו של רבי חנינא בן תרדיון (ע"ז יח &) שהיתה פוסעת פסיעות יפות, וכיון ששמעה שאומרים כמה נאות פסיעותיה של ריבה זו, מיד דקדקה יותר. הרי התוספת הזה נולד מכח השבח ששיבחוהו.

² עי' ע"ח עקודים ב: ותראה כי כן כיוצא בזה בהיות האדם התחתון בסוד נפש, אז הוא דבוק ונאחז עם היצירה שהוא הקליפות, בסוד (ויקרא ד ב) ונפש כי תחטא, ובהיותו בסוד רוח אינו כ"כ חוטא בסוד (תהלים נא יב) לב טהור² ורוח נכון וגו', ובהיותו בסוד נשמה הוא רחוק מן החטא אך צריך שמירה מן האחוריים, ובהיות² נשמה לנשמה אז אינו חוטא כלל ועיקר, ודי בזה.

³ ולפלא שזה מובא בשו"ע (או"ח סי' ר"מ ס"ח) כהלכה לכל יהודי: וישמש באימה וביראה כמ"ש על ר"א שהיה מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכפאו שד פי' באימה וביראה כאילו כפאו שד וכו'.

⁴ וכי כל לשמה היא רק שייך לפרישות?

ואמנם אף על פי שאיסור כזה בטל במיעוטו, על כל פנים, המעשה שתערובת כזה בתוכו, טהור לגמרי איננו. כי הנה, כשם שאין עולה על גבי המזבח שלמטה אלא סולת נקיה מנופה בשלש עשרה נפה, שכבר טהור לגמרי מכל סיג. כך אי אפשר לעלות על רצון מזבחו העליון, להיות מעבודת האל השלמה והמובהרת, אלא המובהר שבמעשים, הטהור מכל מיני סיג. ואינני אומר שמה שהוא זולת זה יהיה נדחה לגמרי, כי הרי הקדוש ברוך הוא אינו מקפח שכר כל בריה, ומשלם שכר המעשים לפי מה שהם. אמנם על העבודה התמימה אני מדבר, הראויה לכל אוהבי ה' באמת, שלא יקרא בזה השם, אלא העבודה הטהורה לגמרי, שלא תהיה הפניה בה אלא לשם יתברך ולא לזולתו. וכל מה שיתרחק מן המדרגה הזאת, כפי הרבות רחוקו, כן ירבה החסרון בה. הוא מה שדוד המלך עליו השלום אומר (תהלים עג כה) מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ⁵.

ואמר כמו כן (שם קיט קמ) צרופה אמרתך מאד ועבדך אהבה⁶, כי באמת העבודה האמתית צריכה להיות צרופה הרבה יותר מן הזהב ומן הכסף. והוא מה שנאמר על התורה (שם יב &) אמרות ה' אמרות טהרות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים. ומי שהוא עובד ה' באמת, לא יסתפק בזה במעט, ולא יתרצה לקחת כסף מעורב בסיגים ובדילים, דהיינו עבודה מעורבת בפניות לא טובות, אלא הזך והטהור כראוי, ואז יקרא עושה מצוה כמאמרה, שעליו אמרו ז"ל (שבת סג &) כל העושה מצוה כמאמרה אין מבשרין אותו בשורות רעות⁷. וכן אמרו ז"ל (נדרים סב &) עשה דברים לשם פעלים ודבר בהם לשמן.

והוא מה שבחרים אותם שהם עובדי ה' בלב שלם, כי מי שלא נתדבק עמו יתברך באהבה אמיתית, צירוף העבודה הזאת תהיה לו לטורח ולמשא גדול, כי יאמר מי יוכל לעמוד בזה. ואנחנו בני הומרי ילודי אשה, אי אפשר להגיע אל הזיקוק והצירוף הזה. אמנם אוהבי ה' וחפצי עבודתו, הנה שמח לבם להראות אמונת אהבתם לפניו יתברך, ולהתעצם בצירופם וטהרתם, הוא מה שסיים דוד עצמו באמרו, ועבדך אהבה.

והנה באמת זהו המבחן, שבו נבחנים ונבדלים עובדי ה' עצמם במדרגתם, כי מי שיודע לטהר לבו יותר, הוא המתקרב יותר והאהוב יותר אצלו יתברך, הם המה הראשונים

⁵ עי' דב"ר פ"ב סי' לא: ד"א שמע ישראל זה שאמר הכתוב (תהלים עג) מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ רב אמר ב' רקיעים הן שמים ושמי שמים ר"א אמר ז' רקיעים הן שמים ושמי שמים רקיע שחקים מעון זבול ערפל וכולהו פתח הקב"ה לישראל להודיען שאין אלוה אחר אלא הוא אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע מי לי בשמים חוץ מכבודך כשם שאין לי בשמים אלא אתה כך לא חפצתי אחר בארץ כשם שלא שתפתי עמך אלוה אחר בשמים כך לא שתפתי עמך אלוה אחר בארץ אלא נכנסת אני בכל יום לבתי כנסיות ומעידה עליך שאין אלוה אחר אלא אתה ואומר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד.

⁶ עי' מדרש תהלים שם: צרופה אמרתך מאד וגו'. מהו צרופה אמרתך. משל למה הדבר דומה, למלך שהיה לו קערה של כסף, נתן הכסף לצורף אמר לו צרפהו לי, הכניסו לכור צירפו והוציאו, אמר לו שוב, צרפהו פעם שנית, ועוד צרפהו פעם שלישית. כך הקב"ה, צורף את התורה מ"ט פעמים. וכן הוא אומר, (משלי ל, ה) כל אמרת אלוה צרופה. ואומר, (תהלים יב, ז) אמרות ה' אמרות טהורות וגו'. ז' ז' פעמים, הרי מ"ט פנים התורה נדרשת. לכך נאמר, (משלי ל, ה) כל אמרת אלוה צרופה. ואומר, צרופה אמרתך מאד.

⁷ עי' מהר"ל בחדושי אגדות שם: העושה מצוה כמאמרה. פי' כתקנה בלא שום חסרון כלל רק כאשר היא המצוה בעצמה, לכך אין מבשרין אותו בשורת רעות, מפני שהוא מסולק מן הרע כאשר עושה המצוה כתקנה, שהמצוה היא הטוב ואם היה עושה המצוה ויש בעשייתה חסרון החסרון הוא רע, אבל כאשר עושה המצוה כתקנה בלא שום חסרון בעולם אין בזה שום רע. עי' תז"ח יד ע"א וגר"א שם.

אשר בארץ המה, אשר גברו ונצחו בדבר הזה, האבות ושאר הרועים⁸, אשר טהרו לבם לפניו, הוא מה שדוד מזהיר את שלמה בנו (דברי הימים א' כח &) כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין, וכן אמרו ז"ל (סנהדרין קו &) רחמנא לבא בעי, כי אין די לאדון ברוך הוא במעשים לבדם שיהיו מעשי מצוה, אלא העיקר לפניו שהלב יהיה טהור, לכוין בה לעבודה אמיתית.

והנה הלב הוא המלך לכל חלקי הגוף ונוהג בם, ואם הוא אינו מביא עצמו אל עבודתו יתברך, אין עבודת שאר האברים כלום, כי אל אשר יהיה שמה רוח הלב ללכת ילכו, ומקרא כתוב בפירוש (משלי כג &) תנה בני לבך לי.

פרק יז – בדרכי קניית המהרה

הנה הדרך להשיג המדה הזאת קל הוא למי שכבר השתדל והשיג המדות השנויות עד הנה, כי הנה כשיחשוב ויתבונן על פחיתות תענוגי העולם וטובותיו כמו שכתבתי למעלה, ימאס בהם ולא יחשבם אלא לרעות ולהסרונות הטבע החומרי החשוך והגס. ובהתאמת אצלו היותם ממש הסרונות ורעות, ודאי שיקל לו להבדל מהם ולהסירם מלבנו. על כן כל מה שיעמיק ויתמיד להכיר פחיתות החמריות ותענוגיו, יותר יהיה נקל לו לטהר מחשבותיו ולבו שלא לפנות אל היצר כלל, בשום מעשה מן המעשים, אלא יהיה במעשים החומריים כאנוס לא זולת.

ואמנם כמו שטהרת המחשבה חילקנוה לשני חלקים: האחד, במעשים הגופנים. והאחר, במעשי העבודה. כן העיון המצטרך כדי לקנותה יתחלק לשנים, כי הנה לטהר מחשבתו במעשי גופניותו, הדרך הוא להתמיד הסתכלותו על פחיתות העולם ותענוגיו כמו שכתבתי. ולטהר מחשבתו במעשי עבודתו, ירבה התבוננותו על תרמית הכבוד וכזביו, וירגיל עצמו לברוח ממנו, אז ינקה בעת עבודתו מפנות אל השבחה ואל התהלה אשר יהללוהו בני האדם, ותהיה מחשבתו פונה ביחוד אל אדוננו, אשר הוא תהלתנו והוא כל טובנו ושלמותנו ואפס זולתו, וכן הוא אומר (דברים י &) הוא תהלתך והוא אלקיך.

ומן המעשים המדריכים את האדם לבוא לידי מדה זו, הוא ההזמנה לדברי העבודה והמצוה. והיינו שלא יכנס בקיום המצוה בפתע פתאום, שאין דעתו עדין מיושבת עליו, ויכולה להתבונן במה שהוא עושה. אלא יזמין עצמו לדבר, ויכין לבו במתון עד שיכנס בהתבוננות, ואז יתבונן מה הוא הולך לעשות, ולפני מי הוא הולך לעשות. שהרי בהכנסו בעיון הזה, קל הוא שישליך מעליו הפניות החיצוניות, ויקבע בלבו הכונה האמיתית הרצויה. ותראה שהחסידי הראשונים היו שוהים שעה אחת קודם תפלתם ואחר כך מתפללים כדי שיכוונו לבם למקום (ברכות &), ובודאי שלא היו פונים שעה אחת לבטלה, אלא מתכוונים ומכינים לבם לתפלה שהיה להם להתפלל, ודוחים מעליהם המחשבות הזרות, ומתמלאים היראה והאהבה הצריכה. ואומר (איוב יא יג) אם אתה הכינות לבך ופרשת אליו כפיך⁹.

⁸ עי' סוכה נב ע"ב: מאן נינהו שבעה רועים דוד באמצע אדם שת ומתושלח מימינו אברהם יעקב ומשה בשמאלו.

⁹ עי' בתי מדרשות חלק ב - מדרש איוב: אם אתה הכינות לבך ופרשת אליו כפיך אם אתה הכינות לבך תקובל תפלתך כפרישת כפים שהיא מקובלת:

והנה מפסידי המדה הם חסרון ההתבוננות על הענינים שזכרנו, דהיינו סכלות פחיתות התענוגים, רדיפת הכבוד ומיעוט ההכנה לעבודה, כי השנים הראשונים הם מפתים את המחשבה וממשיכים אותה אל הפניות, כאשה המנאפת, אשר תחת אישה תקח את זרים. וכבר נקראו המחשבות החיצוניות "זנות הלב" דכתיב (במדבר טו לט) ולא תתורו אחרי לבבכם¹⁰ ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. כי נמצא הלב פונה מן המבט השלם אשר היה לו ליקשר בו אל הבלים ודמיונות כוזבים, ומיעוט ההכנה גורם לסכלות הטבעי, הבא מצד החומר, שלא יגרש מתוכו. והרי הוא מבאיש את העבודה בסרחונו. ונבאר עתה מדת החסידות.

פרק יח – בביאור מדת החסידות

מדת החסידות צריכה היא באמת לביאור גדול, כי מנהגים רבים ודרכים רבים עוברים בין רבים מבני האדם בשם חסידות, ואינם אלא גולמי חסידות בלי תואר ובלי צורה ובלי תיקון. ונמשך זה מחסרון העיון וההשכלה האמתית אשר לבעלי המדות ההם, כי לא טרחו ולא נתיגעו לדעת את דרך ה' בדיעה ברורה וישרה, אלא התחסדו והלכו במה שנודמן להם לפי הסברא הראשונה. ולא העמיקו בדברים, ולא שקלו אותם במאזני החכמה.

והנה אלה הבאישו את ריח החסידות בעיני המון האנשים, ומן המשכילים עמהם, כאשר כבר יחשבו שהחסידות תלוי בדברי הבל, או דברים נגד השכל והדיעה הנכונה, ויאמינו היות כל החסידות תלוי רק באמירת בקשות רבות ווידוים גדולים ובכיות והשתחויות גדולות ובסיגופים הזרים, שימית בהם האדם את עצמו, כטבילות הקרח והשלג, וכיוצא בדברים האלה. והנה לא ידעו, כי אף על פי שקצת דברים אלה צריכים לבעלי תשובה, וקצתם ראויים לפרושים, הנה לא על אלה נוסד החסידות כלל, כי אם הטוב שבמנהגים האלה, הוא ראוי להתלוות אל החסידות.

אך מציאות החסידות עצמו הוא דבר עמוק מאד להבינו על נכון, והוא מיוסד על יסודות חכמה רבה ותיקון המעשה בתכלית, אשר ראוי לכל חכם לב לרדוף אחריו, כי רק לחכמים להשיגו באמת. וכן אז"ל (אבות פ"ב מ"ה) לא עם הארץ חסיד¹¹.

ונבאר עתה ענין זה על הסדר. הנה שורש החסידות הוא משאמרו חז"ל (ברכות י"ז &) אשרי אדם שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו¹². והענין הוא כי הנה המצות המוטלות על

¹⁰ עי' ברכות דף יב ע"ב: אחרי לבבכם זו מינות.

¹¹ עי' לעיל פרק ה.

¹² עי' שערי קדושה ח"א ש"ג: הנה האיש אשר נדבה רוחו אותו להיותו בא לטהר ולהתקדש לקבל עליו עול מלכות שמים על אמתתה, יכין עצמו בכל כחו ויזדרז לקיים כל תרי"ג מצות וכו', כל זמן שלא קיים תרי"ג מצות נקרא צדיק שאינו גמור וכו', וכאשר יקיים כולם אלא שעדיין לא נקנו בו גם כן כל המדות טובות בטבע גמור [הוא צדיק גמור, אבל מי] שקיים התרי"ג מצות בשמחה מאהבה בלי גרוי יצר הרע כלל יען נזדכך החומר לגמרי וכו', הנה זה נקרא חסיד גמור וכו' כלל העולה, כי קיום תרי"ג מצות על ידי היות יצר הרע באדם והוא מתגבר עליו, נקרא צדיק. וכשיקיים על ידי בטול היצר הרע, שזה יורה קנין מדות הטובות בטבע גמור, הנה זה נקרא חסיד גמור. עוד יש מדרגת חסידות למעלה מזו שאין למעלה ממנה והאיש הזה נקרא קדוש [ועי' זהר ח"ג] [דף רפ"א ע"א] וז"ל, ולא למגנא אמר קודשא בריך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אמות העולם וכמה בני נשא דקא משתדלי באורייתא וכו' ולא אתפרק קודשא בריך הוא וגו' אלא וכו' הא אוקמוה דאין חסיד אלא המתחסד עם קונו וכו' דכד חאבו ישראל וכו' קודשא בריך

כל ישראל, כבר ידועות הן וחובתן ידועה עד היכן היא מגעת, אמנם מי שאוהב את הבורא ית"ש אהבה אמתית, לא ישתדל ויכוין לפטור עצמו במה שכבר מפורסם מן החובה אשר על כל ישראל בכלל, אלא יקרה לו כמו שיקרה אל בן אוהב אביו, שאילו יגלה אביו את דעתו, גילוי מעט שהוא חפץ בדבר מן הדברים, כבר ירבה הבן בדבר ההוא ובמעשה ההוא כל מה שיוכל, ואע"פ שלא אמרו אביו אלא פעם אחת ובהצני דיבור, הנה די לאותו הבן להבין היכן דעתו של אביו נוטה לעשות לו¹³. גם את אשר, לא אמר לו בפירוש, כיון שיוכל לדון בעצמו

הוא תריך בני מלכא ומטרוניתא עמהון, ומאן דהדר בתיובתא וגמיל חסד לשכינתא באורייתא ובכל פקודין דילה ולא היה אלא למפרק לשכינתא, דא עביד חסד עם קונו וכו':

[ז"ל בשלימות: ולא למגנא אמר קב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאלו פדאני לי ולבני מבין העכו"ם וכמה בני נשא דקא משתדלי באורייתא ועבדי גמילות חסדים ומצלין ולא אתפרק קב"ה ושכינתיה וישראל אלא דישתדל באורייתא לחבר יתה בקב"ה וגמילות חסד הא אוקמוה דהא אין חסיד אלא המתחסד עם קונו דכל פקודין דעביד למפרק בהו שכינתיה ובהא עביד חסד עם קב"ה מאן דגמיל חסד בשכינתיה עם קב"ה גמיל בגין דכד חבו ישראל וקב"ה הוה בעי ליסרא לון אימא הות רביעא עלייהו עד דנפקו לתרבות רעה קב"ה מה עביד תריך בני מלכא ומטרוניתא ואיהו אומי דלא יהדר לאתריה עד דמטרוניתא אתהדרת לאתרהא ומאן דהדר בתשובה וגמיל חסד בשכינתא ובכל אורייתא ובפקודין דילה ולא היה אלא למפרק שכינתא דא עביד חסד עם קונו וכאלו פריק ליה ולשכינתיה ולבנו.]

תרגום: ולא לחנם אמר הקדוש ברוך הוא כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאלו פדאני לי ולבני מבין העובדי כוכבים ומזלות וכמה בני אדם שעוסקים בתורה ועושים גמילות חסדים ומתפללים ולא נגאל הקדוש ברוך הוא ושכינתו וישראל אלא שיעסוק בתורה לחבר אותה עם הקדוש ברוך הוא וגמילות חסד הרי פרשוה שהרי אין חסיד אלא המתחסד עם קונו שכל המצוות שעשה לגאול בו שכינתו ובזה עושה חסד עם הקדוש ברוך הוא. מי שגומל חסד עם שכינתו הוא גומל עם הקדוש ברוך הוא משום שכשחטאו ישראל והקדוש ברוך הוא היה רוצה ליסרם האם היתה רובצת עליהם עד שיצאו לתרבות רעה מה עשה הקדוש ברוך הוא מגרש את בני המלך והמלכה והוא נשבע שלא יחזר למקומו עד שהמלכה תחזר למקומה ומי שחוזר בתשובה וגומל חסד עם השכינה ובכל התורה ובמצוותיה ולא היא אלא לגאול את השכינה זה עושה חסד עם קונו וכאלו גואל אותו ואת שכינתו ואת בניו.]

הנה זהו שאמר הכתוב (דברים ל"ב י"א) צור ילדך תשי וגו', וכתוב (תהלים ס"ח ל"ה) תנו עז לאלהים וגו', וזהו שאמרו (ברכות דף י"ז) רבי יהודא אומר אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וכו'. כי מה שעמל בתורה אינו לטול פרס כלל לעצמו, אלא לעשות נחת רוח ליוצרו. וכתוב ביה (ישעיה ס"ג ט') בכל צרתם לו צר. ובכל מקום שגלו ישראל שכינה עמהם היא אמנו שעליה נאמר (שם ג' א') ובפשעיהם שולחה אמכם הנקראת יוצרנו כמו שכתוב צור ילדך תשי. וזהו שאמר נחת רוח ליוצרו ולא אמר להקדוש ברוך הוא:

נמצא כי כשיעסוק בתורה ובמצוות ובמדות טובות הנקרא חסיד כנזכר לעיל, אם התערבה בו כונת קבול איזה שכר, הוא חסיד לעצמו. כמו שכתוב (משלי י"א י"ז) גומל נפשו איש חסד. כי בקיימו המצוות, גומל חסד לנפשו. ולכן אינו נקרא חסיד אלא איש חסד, כי החסד הוא אל האיש עצמו הגומל לנפשו, אך הגומל חסד עם קונו נקרא חסיד וקדוש, יען כי נזדכך מכל מיני טומאה וקידש עצמו בקדושתו יתברך. כי לשון קדושה, לשון הכנה והזמנה כמו (במדבר י"א ח') התקדשו למחר ואכלתם, כי עושה עצמו מרכבה אל קדושתו יתברך ואינו חושש לכבוד עצמו אלא לכבוד קונו כנזכר לעיל:

ואל זה נתכון רבי פנחס בן יאיר במה שאמר (במשנה סוף סוטה) פרישות מביאה לידי טהרה וכו' וקדושה לידי חסידות וחסידות לידי רוח הקדש, כי זו חסידות שלימה הבאה אחר הקדושה והיא המביאה לידי רוח הקדש כי נתדבק בו דבוק גמור ושיג לגלוי רזי תורה ולהתנבא עתידות כמו שאמר רבי מאיר (אבות פ"ו משנה ה') כל העוסק בתורה לשמה, רצונו לומר לשמה של התורה שהיא היא הקדוש ברוך הוא, כי כל התורה שמותיו של הקדוש ברוך הוא. זוכה לדברים הרבה וכו' ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין המתגבר וכו'.

¹³ עי' חגיגה יא ע"ב: אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו. ועיי"ש יג ע"א: ולא במרכבה ביחיד: תני רבי חייא אבל מוסרין לו ראשי פרקים. ועיי' רמ"ק על ס"י (פ"א מ"ד): החכמה תקרא הדבר המסור לאדם מרבו, ובינה תקרא הדבר המובן לו מתוך דבר שנמסר לו, ועתה אמר כי חכמה זו אין מוסרין אותה אלא ראשי פרקים, לכך צריך שתבין בחכמה הנמסרת לך בעניין שתבין מראש הפרק כל העניין.

שיהיה הדבר ההוא נחת רוח לפניו, ולא ימתין שיצוהו יותר בפירוש, או שיאמר לו פעם אחרת.

ועי' זהר ח"א כו ע"א: ולא ידע גבר ית קבורתיה עד יומא הדין דאתגלייא תמן ודא איהו רמז ולחכימא ברמיזא.

תרגום: ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה שהתגלה שם, וזהו רמז ודי לחכימא ברמיזא. ועי' תז"ח ח ע"ב: ובהון תהא אנת כבד פה וכבד לשון וחכימא ברמיזא.

תרגום: ובהם תהיה אתה כבד פה וכבד לשון ולחכם ברמז.

עי' יהל אור ח"ב כח ע"ד וז"ל, סוד משה הוא תורתו הלכה למשה מסיני שהוא הסוד, והוא גנוז ברמז והן הגדות שהן בש"ס וכו' שהן לפי הנראה ח"ו כמו דברים בטלים, ובהן גנוז כל האורה והתורה וכו' וזה שבקש משה שלא יגנז הסוד באלו הדברים ולא ניתן לו, וזהו מחולל מפשעינו שנעשה חול דברים של חול והוא מפשעינו (פקודי רנד ע"ב), וכו', הרמז שהוא קליפה תנינא שבו גנוז הסוד שהוא לפניו, והוא קליפה תנינא דאגוזא קשה כאבנא כנ"ל, וא"א לעמוד על הסוד שבתוכו שהוא הלכה למשה מסיני דרגא דמשה, וזהו קבורת משה שהוא הסוד הגנוז וקבור ברמז, עכ"ל. דהיינו שהגימטריאות אינם כי אם הרמזים לעניני הנסתר, ועי' בהגר"א על תז"ח ח ע"א, וז"ל, ספר הזוהר הכל ברמז קשה להבין, ע"כ.